

interpretació hipotètica, hem constatat com el veïnat de Mata (a Can Pineda, on hi ha un jaciment Romà) i el de Batlleix (a tocar de la riera), on es situen les possibles columnes mil·liàries, estan situats l'un de l'altre a una distància d'una milla romana (una milla romana equival a 1482 m.). Si seguim aquestes medicions, hem de dir que Sant Andreu de Llavaneres es troba no molt més enllà d'aquesta distància (i de fet no es coneix la procedència exacte del possible mil·liari). Pel que fa a l'altre direcció, a 1480 m. del veïnat de Batlleix trobem el jaciment nº 14.23, unes habitacions romanes pavimentades amb signinum situades al creuament del camí dels Contrabandistes i la riera de Cirera (una via de comunicació amb el nucli de Mataró, doncs les rieres són també camins¹²). Més enllà, de nou a la distància exacte d'una milla romana, trobem el temple i el jaciment de Sant Jaume de Traià (13.7). Si bé les coincidències són aproximades (no coneixem amb seguretat la ubicació exacta dels mil·liaris), és sens dubte una dada interessant a considerar. Tot i que no sigui un element decisiu, les coincidències mètriques ens inclinen a creure que estem davant d'autèntics mil·liaris.

Encara coneixem una nova dada, aportada per la documentació Alt-medieval, que reforça el caràcter de via antiga d'aquest camí. En un document de l'any 1042¹³, un testament, es deixa en herència algunes possessions que Guadall tenia al Maresme, entre les quals: "*et ipsa mansione de Valleadexio (...) et ipsa mansione de Mata*". El terme *mansione* implica l'existència d'un assentament lligat a una via de comunicació important, una parada per al viatger. Significativament, el terme que s'utilitza, *mansio*, és clarament romà, i indicava el lloc de parada en el traçat d'una via important. També significativament, en aquests dos punts ja hem vist que podien haver-s'hi situat dos mil·liaris, a més de correspondre a jaciments amb restes romanes ("Prop de Can Portell Vell" i "Can Pineda" (PREVOSTI 1981a p. 463 i 479).

s'adaptava al traçat sinuós del camí. Ens ha semblat el mètode menys incorrecte per realitzar aquesta operació. Cal dir que aquesta medició sols ha estat possible en aquest tram, on el traçat del Camí dels Contrabandistes és perfectament conegut (mapes actuals i cartografia del s. XIX).

¹² La possibilitat que la riera de Cirera sigui també un camí d'època antiga es veu reforçada per la troballa d'un gran monòlit de dos metres d'alçada al costat del seu curs en efectuar-se les obres de desviació d'aigües a Mataró (RIBAS 1952 p. 23 nº 59). Ribas qualificà aquest monòlit de "menhir", i molt probablement podria tractar-se d'un mil·liari o una fita lligada a la via romana.

¹³ ACA PERG. R.BG. I, nº 63. Inèdit, una transcripció del qual molt amablement ens ha estat proporcionada per la Dr. Coral Cuadrada.

Cal dir també que el Camí dels Contrabandistes al llarg d'aquest sector ha seguit en tot moment una cota en alçada bastant regular (només variada per creuar els passos de les rieres), i que segueix un traçat el més rectilini que és possible en aquest sector elevat, indicis de que es tracta d'una via construïda amb criteris pre-establerts i que, el que és ben significatiu, evita el nucli de Mataró.

El camí dels Contrabandistes arriba a Lllavaneres actualment transformat en la carretera que va a Fogars de Tordera, la n^o BV-5031. De fet és ja a l'alçada de Mata que el Camí es confón amb la carretera. Els diversos investigadors locals que han estudiat el camí ja indiquen com a partir d'aquest punt el Camí dels Contrabandistes ha estat reaprofitat pel traçat d'aquesta carretera. Tenim dos documents que ens indiquen que és el Camí dels Contrabandistes el camí antic: en el mapa del 1813 (fig. 63), i en el conservat a l'Ajuntament de Mataró del 1851, moment on la carretera encara no s'havia construït, el Camí dels Cotrabandistes segueix el mateix traçat que la posterior carretera. De fet tot el Camí dels Contrabandistes pot seguir-se perfectament en el mapa del terme de Mataró que s'elabora l'any 1813 (fig. 63), documentant-se la seva existència i el seu topònim ja en aquell moment. El traçat que ens mostra aquest mapa d'inicis del s.XIX és exactament el mateix que el que hem restituit a partir de la cartografia actual.

A partir de Lllavaneres el camí segueix la cota dels 125 m.s.n.m., i arriba fins a Sant Vicenç de Montalt. El camí passa per sobre dels replans de diversos promontoris que hi ha en aquest sector. En els vessants d'aquests promontoris hi ha alguns jaciments: el del turó del Balís (n° 16.1, on hi ha material superficial testimoni d'un hàbitat de l'ibèric final), La Ferrera (n° 16.9, on hi ha materials procedents d'un assentament fundat entorn la 1ª meitat del s. I a.C.), i finalment Can Jordi (n° 16.10, un conjunt de sitges i un forn de l'ibèric ple que perviuen fins mitjans de s. II a.C.).

A partir de Sant Vicenç de Montalt, on passa pel costat del jaciment anomenat "Can Mora de Dalt" (n° 16.4, amb restes d'habitacions romanes i algun material ibèric), el camí dels Contrabandistes se'n va molt cap a l'interior, i segueix la seva direcció vers el Nord-Est, paral·lela a la línia de la costa, no pels vessants de les primeres elevacions situades davant la costa (com més o menys havia fet fins ara), sinó entrant vers l'interior i aprofitant el passadís que les diverses valls interiors han elaborat. L'orografia de l'Alt Maresme feia molt difícil un pas més proper al mar. Així, des de Sant vicenç de Montalt el camí va cap a l'interior seguint primer la cota dels 175 m.s.n.m., i desseguida arribant als 200 m.s.n.m., cota que segueix durant un tram molt llarg. Passa per Torrent Bo i arriba fins Arenys de Munt. D'Arenys de Munt va cap a Sant Iscle de Vallalta (en aquest punt el camí s'anomena de Sant Iscle de Vallalta). Surt d'Arenys per un coll que comunica

ja amb la capçalera de la riera de Vallalta. En el coll hi ha el topònim de "la Creueta". És molt significatiu que aquest camí supera aquest petit coll mitjançant l'excavació molt profunda del camí dins del sauló del substrat. Es tracta d'un "camí fondo" excavat molt profundament. El camí davalla aleshores cap a Sant Iscle, seguint el curs d'aquest torrent que en aquest punt s'anomena "torrent del Pas", i que després esdevindrà la riera de Vallalta. Passat Sant Iscle de Vallalta, el camí dels Contrabandistes passa per sota del Puig Castell (jaciment nº 25.1, petit *oppidum* ibèric que s'abandona entorn mitjans de s. II a.C.). Aquest *oppidum* està situat sobre un turó que domina l'aiguabarreig de la riera de Vallalta i la riera de Sallent.

Passat aquest punt el camí deixà el curs de la Riera de Vallalta i remonta el curs de la Riera de Sant Andreu, fins arribar al coll que comunica aquesta vall amb Pineda. En aquest coll (de 264 m.s.n.m., prop del "Coll dels tres termes") s'hi troba l'ermita de Sant Andreu de Callella. Es tracta molt probablement d'una ermita amb una important funció delimitadora del territori¹⁴.

Des de St. Andreu de Callella el camí baixa vers Sant Pere de Riu, baixant per la capçalera de la riera de Sant Andreu (i posteriorment de Pineda). Aquest camí passa aleshores per darrera del turó de Montpalau, darrera de l'important *oppidum* ibèric (nº 27.1).

Des de St. Pere de Riu fins St. Genís de Palafolls (on sabem que arribava el Camí dels Contrabandistes (CLARIANA 1990 p. 119), sembla que el camí travessa transversalment diverses carenes. Passa en primer lloc per la "Creu de Mates", un coll de 138 m.s.n.m., i des d'aquí baixa a la riera de St. Susana. En la zona d'aiguabarreig de la riera de Sta. Susanna i el Torrent de Can Valent, per on passa el camí, tenim el jaciment de Can Mastroi (nº 28.2, on s'hi ha trobat en superfície alguns fragments de ceràmica ibèrica). De la riera de Sta. Susanna, remontant el Torrent de Can Valent, surt un camí carreter que va a Sant Genís de Palafolls, salvant el "Coll de la Creu d'en Cabreta".

Des de Sant Genís de Palafolls el Camí dels Contrabandistes es coneix molt malament. Segons CLARIANA (1990) el camí passa pel traçat de l'actual carretera a les Ferreres, i creuant el riu Tordera arribaria a la via Augusta.

Cal dir que des de la zona de Sant Vicenç de Montalt i cap al Nord el camí és poc conegut, sobretot per manca d'estudis. Així com pel Baix Maresme tenim diversos investigadors que l'han intentat seguir, i el trobem en cartografia més antiga, això no ha passat a la zona de l'Alt Maresme, on el seu traçat es coneix menys bé, si bé cal pensar que el traçat que dona Clariana ha de ser bastant aproximat.

¹⁴ Com també ho fa per exemple l'ermita de Sant Bartomeu de Cabanyes just tocant a Orrius, en un exemple que veurem quan parlem del "Camí de la Cornisa".

El tram final del camí al Maresme, però, no és gens clar. Clariana el fa empalmar amb la via Augusta, però no deixa de ser una suposició. Els problemes que implica l'existència d'una zona deltaica de cert abast, com és el Delta del Tordera, fa que sigui difícil, ara com ara, establir el pas del camí cap al Nord. En qualsevol cas, però, crec que cal pensar que el camí es dirigia cap a la zona de Blanes, i molt probablement per un traçat diferent al de la via Augusta.

- Interpretació de les dades.

A partir del traçat d'aquest camí (que hem de considerar encara hipotètic, doncs en alguns punts hem vist com hi ha diverses variants possibles, així com topònims semblants en camins aparentment diferents) crec que podem pensar en algunes dades significatives:

- El camí passa sobretot per cotes elevades del vessant meridional de la primera línia de muntanyes de la Serralada Litoral (si bé a l'Alt Maresme ha d'anar a passar més a l'interior), distanciat sempre del pla i de les zones més altes.

- Si bé el camí té com a tendència seguir unes cotes d'alçada que intenta variar el mínim possible (i que en alguns sectors es mantenen durant trams bastant llargs), aquesta tendència es trenca sovint per evitar el pas per zones situades sota promontoris o en vessants molt pronunciats. En aquests casos el camí opta per superar per dalt aquests obstacles, tot i que en alguns casos comporti uns canvis de cota molt importants. Aquest comportament pot deure's en alguns casos a evitar el pas per llocs molt fàcilment dominables des d'un punt més elevat (i molt insegurs), però sobretot deu deure's a l'interès per evitar construir trams de camí en llocs abruptes, més difícils de construir i per tant més costosos. Segurament el pas de l'obstacle per la cota superior, tot i que perjudicava l'usuari, permetia economitzar les despeses de construcció i manteniment.

- A nivell de dades arqueològiques, hem de reconèixer que la via segueix un traçat molt interessant, sobretot pel que fa a la zona del Baix Maresme (la zona que coneixem més bé). En primer lloc ja vàrem veure com a la zona de Badalona evitava el pas per *Saetulo* i en canvi passava per sota del Mas Boscà. Posteriorment passa ben a prop de la Cadira del Bisbe, per darrera Burriac, i en canvi de nou evita el pas per *Iiuro*. A la zona de l'Alt Maresme també sabem que passa pel costat del Puig Castell, i per darrera Montpalau. En principi, doncs, sembla que el traçat de la via ignora les ciutats romanes, i en canvi comunica alguns *oppida*.

Pel que fa a l'hàbitat dispers, hem vist com són molt nombrosos els jaciments que es situen al voltant d'aquest camí, alguns jaciments d'origen ibèric final (algun també de l'ibèric ple, com Can Jordi (16.10)), i altres de romans. En aquest sentit és molt significativa l'existència de diverses necròpolis de tombes en tègula al llarg del camí.

Finalment, però, tenim un element molt significatiu: es tracta dels possibles mil·liaris identificats a la zona de Mataró. Com ja hem vist les troballes de possibles mil·liaris, així com d'alguns jaciments, sembla correspondre (a un nivell sempre hipotètic) a un amollonament de la via en època romana.

També en època Alt-Medieval el camí segueix sent utilitzat, com ho demostren les diverses ermites que trobem en el seu recorregut, així com els topònims (per exemple les nombroses "Creus"), molts d'ells indicis de pervivències d'elements de l'antiguitat (clarament testimoniats a St. Jaume de Traià). També l'existència de dues *mansiones* associades a la via, situades precisament en punts on es trobaren els possibles mil·liaris, de nou reforça la hipòtesi que estem davant una via que perviu des d'època romana.

Totes aquestes dades, si bé podrien semblar inicialment incompatibles, crec que permeten una interpretació coherent. El pas del Camí dels Contrabandistes prop de diversos jaciments ibèrics (els principals *oppida* entre ells) permet pensar que el camí té un origen ibèric. Ara bé, tant pot ser ibèric Ple com ibèric final, doncs els jaciments que posa en relació tenen nivells de com a mínim 1/2 meitat de s. II a.C, i la major part de segona meitat de s. II a.C. i inicis de s. I a.C.

En qualsevol cas, sembla clar que aquest camí tingué un important paper en època romana republicana, almenys fins la construcció de la Via Augusta. Aquesta hipòtesi ve respaldada en primer lloc per l'existència de nombrosos jaciments d'època republicana (molts propiament de l'ibèric final) al llarg del seu traçat. És lògic pensar que alguns d'aquests assentaments s'establiren precisament en un punt perfectament comunicat per aquesta via. La intervenció romana, però, es manifesta sobretot en el possible amollonament del Camí, que si bé no deixa de ser hipotètic té bases bastant sòlides (ubicació de les fites segons milles romanes). Que el camí segueix funcionant en època romana ens ve també testimoniats per les nombroses àrees d'enterrament que s'estableixen prop d'ell, responent a un costum típicament romà.

Precisament foren aquests jaciments romans els que feren proposar a Ribas la filiació romana d'aquest camí (RIBAS 1952 p. 76). Ara bé, és difícil acceptar que es tracti d'una via romana posterior a la primera meitat del s. I a.C., doncs és una via que margina totalment els nuclis urbans romans de la zona (que no tindran una via directa fins la construcció de la via Augusta). Per tant, pot tractar-se o bé d'una via romana republicana, anterior a la fundació dels nuclis urbans, o bé es tracta d'una via d'origen ibèric que es reformada i reacondicionada en època republicana (que existeixen les reformes és clar -per exemple l'amollonament amb mil·liaris-). En tot cas, i tot i la pervivència, els nuclis més importants que posa en comunicació aquesta via semblen ser nuclis amb un paper molt destacat en la primera època de la conquesta romana (Mas Boscà, Burriac,

Montpalau), el que explicaria la potenciació d'aquesta via en època republicana.

3.2.2 - EL CAMI DEL MIG - LA VIA AUGUSTA

La via Augusta ha estat identificada ja fa anys pels investigadors locals amb el traçat del "Camí del Mig" (CLARIANA 1990, amb tota la bibliografia anterior). La troballa a Vilassar d'un miliari amb el nom de la via, ben a prop del Camí del Mig, va confirmar allò que ja feia anys s'havia suposat. Més recentment també l'estudi de M. PREVOSTI (1981a i 1981b) ha permès observar com entorn diversos trams d'aquest Camí del Mig hi ha una gran densitat de jaciments arqueològics romans, el que confirma la seva antiguitat.

N'analitzarem ràpidament el traçat, doncs si bé en línies generals pot identificar-se el Camí del Mig amb la via romana, no sempre els traçats són coincidents.

El "Camí del Mig" és el que passa entre el Camí Ral (en molts punts tocant al mar), i els camins de l'interior, o dels pobles de "Dalt" (que en diversos punts coincideix amb el dels "Contrabandistes"). Es un camí que té una presència important en el paisatge de la plana del Maresme, doncs com es pot apreciar a la fotografia aèrea és un camí vertebrador del parcel·lari al seu voltant. Cal veure però quins indicis té com a camí d'època romana.

- Descripció del traçat del Camí.

Seguirem el seu traçat de Sud a Nord.

El Camí del Mig ve de la zona de Badalona, ciutat que travessa. El pas d'aquest camí per la zona de Montgat-Tiana no és massa clar. Pot passar prop de la costa, seguint l'actual "Camí de les Guixeres", que arriba fins Montgat, passa entre el Turó de l'Orella i "les Bateries", i arribar al punt on hi he el jaciment del "Pont de Tiana (PREVOSTI 1981b p. 214), on s'han trobat restes d'una canalització feta amb tégula i restes de paret i paviment de *signinum*. Des d'aquest punt el camí coincidirà amb el camí que fa de límit municipal entre Montgat i Alella, i que més endavant s'anomena "camí del Mig" (i també "Camí de Baix d'Alella"). També podria ser que la via romana sortís de Badalona pel "Camí Fondo" que rodeja el "Turó de l'Orella" i que va a parar al mateix punt que l'anterior, el "Pont de Tiana, i des d'aquí al "Camí de Baix d'Alella- Camí del Mig"¹⁵.

Aquesta serà una característica definitiva del "Camí del Mig": en nombrosos trams és utilitzat com a límit entre els municipis de Dalt i de Baix, el que indica la pre-existència

¹⁵ També seria possible un traçat més allunyat de la costa, d'on sortiria de Badalona pel "Camí Fondo", i pujaria fins el Camí dels Francesos (o "Camí del Fondo d'en Guinard"), ja a Tiana. D'aquí davallaria cap a la zona de la Bòbila Jordana.

d'aquest camí i la importància que tenia en el territori, doncs en el moment que es segregaren els municipis de Dalt i de Baix el camí ja era considerat un límit històric, un camí antic que podia ser utilitzat com a límit administratiu fixe.

A la zona de la "Bòbila d'en Jordana", a Montgat, trobem ja de nou el topònim de "camí del Mig" (així ens apareix a l'1: 5000). En aquest punt tenim el jaciment de Can Regent (nº 1.2, amb material ibèric, dòlia i tègula, probablement de l'ibèric final). El camí carena perfectament la cota dels 75 m.s.n.m., el Turó Regent i creua el torrent de Vallcirera. En aquest punt coneixem el jaciment de Can Estela (nº 2.5, un jaciment que pel material superficial que coneixem poder datar com fundat en època Augustea).

El camí segueix vers la vall d'Alella. Només entrar al terme municipal d'Alella el camí del Mig passa per un punt excavat 2-3 m. respecte el nivell del sol (és una elevació que es supera excavant el camí en el sauló). En aquest punt s'han vist restes d'una construcció de morter, de difícil atribució cronològica (jaciment anomenat del "camí del Mig d'Alella" (BURJACHS ET ALII 1987)).

Més al Nord, el camí (que també s'anomena "Camí de Montgat") passa per darrera del turó de "la Serreta" i just per sobre del jaciment d'Alella Autopista (nº 4.4, on hi ha un conjunt ibèric final i posteriorment uns forns d'àmfores Tarraconeses i una possible vil·la).

El camí entra aleshores a la Vall d'Alella (per seguir la cota dels 75-80 m.s.n.m., i no fer un desnivell). A l'entrar a Alella el camí rep el nom de "camí de la Creu de Pedra", un topònim ben significatiu d'elements de senyalització medievals.

D'Alella el camí surt vers Teià. En aquest tram, abans d'arribar al terme municipal de Teià, fou descoberta una necròpolis romana de tombes en tègula (PREVOSTI 1981b p. 246). Arribem aleshores al límit entre els dos termes. Aquest indret es anomena "els Quatre Camins", i és el punt on es creua el "Camí del Mig" amb el que va de Masnou vers el "Coll de Clau" (camí que també es creua més amunt amb el Camí dels Contrabandistes, i que arriba fins al Coll de Clau, on coincideix amb el "Camí de la Cornisa").

Prop d'aquest indret dels "Quatre Camins" trobem el jaciment del "Veral de Vallmora" (nº 5.1, amb materials de l'Ibèric Ple, Ibèric Final i Alt i Baix-Imperials).

A partir d'aquest punt el "Camí del Mig" baixa cap a Masnou i la costa. El Camí passa a prop de "Cal Ros de les Cabres" (nº 3.6, jaciment amb origen dins l'ibèric final però que després esdevé un important centre terrissaire i després una gran i luxosa vil·la romana). Des de Cal Ros surt un camí rectilini, paral·lel a la costa, que ja rep el nom del "Camí del Mig" (Mapa 1:5.000). Tot al llarg d'aquest camí, fins practicament Mataró, el camí estarà rodejat de jaciments arqueològics d'època romana. De Cal Ros passa pel costat del mas anomenat "Can Gai", i va fins la Riera de Teià. Aquí passa aleshores pel costat del jaciment d'aquest mateix nom (nº 3.2, jaciment també d'origen dins l'ibèric

final, que posteriorment també serà un centre terrissaire i formarà part d'una vil·la).

El camí passa a continuació pel costat de "Can Cai", i després del torrent de Fosses arriba a la zona de "El Palau" (jaciment n° 5.2). Tota aquesta zona presenta diverses restes romanes. Al mateix "el Palau", i a "Cal Perdut", s'hi trobaren ceràmiques romanes i restes de paviment de *signinum*. Uns 300 m. més enllà, a "Can Martí Doria -tocant al camí- s'hi trobaren ceràmiques romanes i medievals. A "Can Donal" s'hi van trobar enterraments de tègula i fragments de *signinum*. Tot forma part d'un mateix conjunt, sens dubte indicatiu d'un establiment romà d'importància amb una zona de necròpolis al costat (probablement d'aquí venen els dos topònims del lloc, "el Palau", i el "torrent de Fosses", aquest segon abundant en àrees de necròpolis antigues).

Si seguim vers el Nord el camí, a uns 500 m. de Can Martí Doria, arribem a la zona de Ca l'Escoda-Can Colomer (n° 7.9). Aquí s'han trobat les restes d'una possible vil·la, amb restes de parets i paviments de *signinum* i mosaics, així com un forn (el forn romà, localitzat recentment, es troba a només 50 m. del Camí del Mig). El material més antic trobat en aquest punt correspon a material d'època Augustea, i el jaciment perviu fins època Baix-Imperial.

A menys de 500 m. més enllà, on es creua el Camí del Mig i la Carretera a Sant Pere de Premià, hi trobem també el jaciment del Pont de Premià (n° 7.8), on s'hi excavà una sija ibèrica (amortitzada a mitjans de s. I a.C.).

A aquest mateix punt arriba també un altre camí interessant. Es tracta del "camí dels Francesos", que des de Teià arriba fins aquí. Aquest camí també passa al costat de diversos jaciments antics. Segueix el Camí del Mig fins Teià, on passa al costat d'un enterrament romà en tègula (PREVOSTI 1981a p. 108). De Teià surt per Can Pau i passa pel costat del Club de Tennis Barcelona (n° 5.3), un lloc que esdevindrà possiblement una vil·la romana, si bé havia estat inicialment un hàbitat de l'ibèric final i després un forn d'àmfores Pascual 1. Després el "Camí dels Francesos" passava pel costat "las Pèrgolas" (n° 7.4, hàbitat de l'ibèric final i després una àrea industrial amb dues grans cisternes recobertes de *signinum*) i pel costat de Ca l'Escoda (7.9), coincidint en aquest punt amb el "camí del Mig".

Cal dir respecte aquest "desdoblament", que si bé el nom de "Camí del Mig" el conserva el trencall que va per la part baixa de la plana, és en realitat el "camí dels Francesos" el camí que segueix per la cota dels 50 m.s.n.m., una alçada que el Camí del Mig seguirà posteriorment fins la Riera d'Argentona. Es a dir, si seguim el "camí del Mig en direcció oposada des d'Argentona fins Ca l'Escoda el Camí del Mig passa sempre entorn els 40-50 m.s.n.m.. Es en aquest punt, prop de la Riera de Premià, on el "Camí del Mig", d'una manera una mica extranya, es desvia cap a la primera línia de la costa (vers la zona de les vil·les de El Palau-Riera de Teià, Ca l'Escoda i Cal Ros de les Cabres), mentre que en canvi el "camí dels Francesos" segueix perfectament

el traçat que passa per la cota dels 50 m.s.n.m., anant directament cap a Teià, i posteriorment empalmant perfectament amb el "Camí del Mig" a Alella (en canvi el traçat del camí inferior, a Masnou, no és gaire clar).

Podriem estar davant d'un desdoblament de la via ja en època antiga. Així, mentre la via inicial (la via Augusta) passava per la cota dels 50 m.s.n.m. (és a dir, en aquest tram correspondria en realitat al "Camí dels Francesos"), el nou tram aniria vers els nuclis importants de la primera línia de la costa (probablement coincidint amb el moment on aquests centres són nuclis ja tipus vil·la, d'una gran envergadura, ja ben entrat el moment Alt-Imperial).

De fet, si observem la fotografia aèrea nº 59114 (fig. 65) podem observar perfectament com el "Camí dels Francesos" segueix perfectament el traçat del "Camí del Mig" que ve des de la Riera d'Argentona, passant per sota del trencament de pendent que suposa la cota dels 50 m.s.n.m.. És el tram que davalla vers la costa el que sembla diferent. Sembla per tant que la via Augusta original seria la del tram del "camí dels Francesos", que posteriorment (però també en època romana) es veu doblada per un brançal que va a passar per la zona de vil·les prop la costa.

En tot cas el que és ben segur és que la Via romana passa per Premià. Aquest fet el tenim testimoniats per nombrosos documents¹⁶ on se'ns indica el pas d'una *strada* cap a Barcelona a la zona del pla. En un d'aquests (11-II-1009) s'especifica com a límit d'una propietat: *in strada publica sive in littore maris* (és a dir, acabava o a la via o a la línia de la costa), indicatiu que aquesta via passava prop del mar (reforçant la datació medieval del tram més proper a la costa en aquest punt).

De la Riera de Premià el Camí del Mig segueix vers el Nord-Est, i passa a només uns 100 m. de Can Vilà (nº 7.1, forn de l'ibèric ple, però que perviu fins l'Alt Imperi, moment on sabem que prop d'aquí es produeixen àmfores Pascual 1).

De Premià de Mar el Camí del Mig surt pel costat de Can Roig (nº 7.13, amb material ibèric final i Alt-Imperial), passant per sota del promontori on hi ha les restes del jaciment de la "Isla Fantasia" (nº 7.6, amb material superficial ibèric final). Aquesta zona, on hi ha aquests dos jaciments, s'anomena "La Pedra Blanca" (així apareix per exemple al Mapa 1:5.000). El topònim el trobem ja en dos documents medievals, del 12-IV-1190 i del 11-12-1228¹⁷.

¹⁶ ACB L.A. II nº 458 (datat en el 29-XII-958), ACB L.A. II nº 470 (24-IV-973) i ACB L.A. II nº 483 (18-V-975) ens indiquen el pas per la zona d'una *strada publica*. És el document del 1009, però, (ACB, L.A. II, nº 474) el que indica la proximitat de la via al mar.

¹⁷ En el primer document l'afrontació d'una peça de terra es troba: *a parte verso circi in carera que pergit a Vialçar et erigit per torrente usque super petra accuta ad ipsos albadonos albo* (FAGES 1986a, inventari documents). En el

Aquest topònim pot fer referència a algun tipus de fita que existí en aquest punt. La proximitat a la via permet plantejar la possibilitat que es tractés d'un mil·liari, si bé no és la única hipòtesi possible¹⁸ (com veurem a l'apartat dedicat a l'estudi del possible cadastre romà, aquesta és una zona molt significativa).

Posteriorment el Camí del Mig es creua amb la riera de Vilassar de Dalt o riera de Salvat. Just en el creuament hi ha el jaciment del "Sant Crist de Vilassar" (nº 9.6, on s'hi trobaren restes d'edificacions romanes i una àrea de necròpolis). És molt interessant el topònim del lloc, que podria ser indicatiu de la perduració d'enterrament al lloc i la cristianització de l'àrea.

Uns 200 m. més enllà el Camí passa al costat de "Can Miqueló" (nº 9.1). Aquest jaciment és interessant doncs sabem que s'hi trobà una habitació pavimentada amb *opus signinum* de 12 per 12 m.. La paret al sud, però, corria paral·lela al camí del Mig, i mesurava 40 m. de llargada. Les condicions de la troballa permeten pensar que potser el que es localitzaren foren unes estructures d'habitació relacionades amb la via romana (una paret de 40 m. de llargada pot correspondre a la paret lateral de la via, tal i com es trobà a Can Vilalta). En tot cas el jaciment (que només podem datar per alguns fragments de T.S. Sud-Gal·lica i T.S. Clara A) està clarament relacionat amb la via (i fins i tot no queda massa lluny d'on correspondria trobar el mil·liari següent al de Vilassar). Una mica més enllà d'aquest punt s'han trobat ceràmiques romanes en superfície, a "Can Montal" (PREVOSTI 1981a p. 136), prop de la via.

A 400 m. de Can Montal, en el creuament del Camí del Mig i de la "Carretera de Vilassar a Argentona", les obres de l'Autopista van destruir 10 o 12 enterraments en tégula (PREVOSTI 1981a p. 154). És de nou una necròpolis romana ubicada al costat del traçat de la via.

Seguint el camí, i 500 m. més al Nord, trobem el jaciment del Veïnat de St. Crist (nº 10.2). Es tracta d'un conjunt molt ampli d'edificacions, dels quals coneixem dos grups, un amb onze habitacions (a "Cal Amat", pavimentades amb *signinum*, amb una zona d'hipocauste, que podria correspondre a una vil·la), i un altre sector amb setze habitacions. Sembla tractar-se d'unes estructures relacionables en part amb una vil·la, si bé és possible que inicialment (el jaciment té materials de l'ibèric final) es tractés d'un petit llogarret de tradició ibèrica final, indígena. Hi ha un forn i una zona de necròpolis. També en aquest punt hi ha

segon document se'ns especifica: *In comitatu Barchinone, in Maritima, in parrochie Sancti Petri de Primiano, in loco nuncupato unam, Petram d'Albo* (FAGES 1986a, inventari de documents).

¹⁸ Cal destacar que aquest punt està situat exactament a la distància de dues milles romanes del mil·liari localitzat a Vilassar de Mar. Aquestes mesures les hem pres amb l'ajuda d'un fil d'estany, que permet ser adaptat a la sinuositat del camí.

l'Església Pre-romànica de Sant Cristofor de Cabrils, amb una àrea de necròpolis romana al seu voltant.

A uns 300 m. d'aquest important jaciment tenim el conjunt de troballes de Can Vilalta (nº 8.2). En aquest sector s'hi trobà en primer lloc un mil·liari romà *in situ*. Es tracta del Mil·liari conservat al Museu de Vilassar (estudiat per FABRE ET ALII 1984 p.216-218). El mil·liari estava situat al costat de la via Augusta, que en aquest lloc tenia una amplada de 9 m. i estava delimitada per parets de pedra a banda i banda. Al costat de la via hi havia una àmplia zona dedicada a necròpolis, amb alguns enterraments en tègula però també amb alguns edificis sepulcrales. És interessant destacar, però, com el traçat de la via Augusta passava a uns 90 m. al Sud del Camí del mig (FABRE ET ALII 1984 p. 218), i que per tant, tot i que aquest camí repren més o menys el traçat de la via, en alguns punts no és exacte.

A part d'aquestes troballes, a Can Vilalta s'hi trobaren les restes d'un assentament romà (amb nou habitacions i un forn), i alguna habitació més, aïllada. L'únic element cronològic de tot aquest conjunt arqueològic correspon a la datació del mil·liari, entorn l'any 9-8 a.C.

Es interessant destacar també com aquest lloc on fou trobat el mil·liari es coneix pel topònim de "El Crist Mujal".

La troballa d'aquest mil·liari permet establir una aproximació a l'amollonament d'aquest tram de la via, que ofereix dades interessants¹⁹.

Uns 600 més enllà al costat del Camí del Mig hi trobem el jaciment anomenat "Camí del Mig-Carretera de Vilassar" (12.17), on s'hi trobaren 6 habitacions romanes, però amb

¹⁹ Les distàncies que amb l'ajuda del fil d'estany (per poder mesurar la distància tot i la sinuositat del camí) hem pogut establir des d'aquest punt, on tenim un mil·liari *in situ* perfectament identificat, ofereixen dades molt interessants: Des del mil·liari de Can Vilalta vers el Sud-Oest, seguint el Camí del Mig, no trobem cap indicatiu significatiu en el punt que correspon a la primera milla de distància, però en canvi sí a la segona: coincideix amb el jaciment de Can Roig (7.13), lloc on es conserva el topònim "la Pedra Blanca". Al punt equivalent a la tercera milla no hi trobem tampoc res, però en canvi la quarta milla correspon a la necròpolis Baix Imperial situada al costat d'una habitació rectangular al jaciment de la Riera de Teià (3.2). Més enllà el camí ja no és clar.

Pel que fa al Nord-Est de Can Vilalta, les milles primera i segona no corresponen amb cap element significatiu. La tercera, ja a l'entrada de Mataró, és correspon amb la necròpolis romana del Molí d'en Llauder. Entre la tercera i la quarta es troba el nucli urbà d'*Iluro*. La milla cinquena es correspon amb el final del camí de les Cinc Sènies i el jaciment nº 14.4. Finalment, la milla vuitena es correspon amb el possible mil·liari trobat a St. Vicenç de Montalt (nº 16.5), el que reforça la possibilitat que es tracti d'un veritable mil·liari.

algun material republicà. Aquest sector també rep el nom de "El Crist Mujal" (Mapa 1:5000).

A uns 400 m. de l'anterior punt, on el camí es creua amb la riera de Cabrera, hi tenim el jaciment de "la Vendrella" (nº 12.18, on ha aparegut material republicà i Alt-Imperial). Més enllà, el camí passa pel la "Horta Mates", on s'hi trobà material romà i restes de parets (PREVOSTI 1981a p. 184). Posteriorment no tenim més indicis d'ocupació antiga fins arribar a Can Batlle. En aquest punt, al costat del Camí del Mig s'hi trobà una necròpolis romana amb sepultures en tègula, així com ceràmica i àmfora romana (PREVOSTI 1981a p. 193).

El camí del Mig arriba aleshores a la Riera d'Argentona, i entra una mica cap a l'interior per creuar-la. Segueix pel Pla de Boet, on es creua amb el "Camí de Sant Crist". En aquest punt hi ha el topònim dels "Quatre Camins". Prop d'aquest punt hi ha el jaciment del "Paratge Ribalta" (nº 14.18 i PREVOSTI 1981a p. 319, on s'hi trobà material ibèric i romà en superfície).

El camí del Mig gira aleshores vers el nucli romà d'*Iluro*. Aquest sector està ple de troballes i jaciments d'època romana. En primer lloc passa per la zona de la "Bòbila i Rajoleria Ros" (PREVOSTI 1981a p. 317) on hi ha una necròpolis romana de 12 tombes en tègula (amb material Alt-Imperial). Després passa al costat del "Molí d'en Llauder" (PREVOSTI 1981a p. 321) on hi havien alguns edificis sepulcrales (un probable mausoleu), i on s'excavà un tram de la pròpia via romana, pavimentada amb fragments ceràmics (entre ells àmfora Pascual 1, sembla que produïda a Torre Llauder). Aquest camí que s'excavà tenia desguasos a banda i banda que seguien la mateixa orientació de la via. A la cruïlla del c) Mateu i el Camí del Mig s'hi trobà un mausoleu romà en forma d'ara, així com un nou tram de la via romana, pavimentat amb fragments de ceràmica i àmfora (PREVOSTI 1981a p. 323). Tocant a Can Bada també és trobaren les restes d'una possible edificació romana, i alguns enterraments ben a prop (PREVOSTI 1981a p. 325). El Camí del mig segueix sent respectat per la disposició de les cases i carrers actuals de Mataró.

El camí entrava a *Iluro* travessant la riera de Cirera (riera al llarg de la qual s'hi situaren diverses necròpolis romanes, republicanes i Alt-Imperials, testimoniant entre altres coses la utilització de les rieres com a camins). No es coneix bé l'urbanisme de la ciutat romana, però la direcció del Camí del Mig permet pensar que a l'alçada del C) Enric Granados devia haver-hi una porta de la ciutat. En tot cas sembla clar que el Camí del Mig passava pel nucli urbà d'*Iluro*, atravesant la ciutat. El creixement de Mataró ha afectat el traçat del Camí, però sembla que podria sortir de la ciutat romana pel c) Sant Francesc d'Àsis, el C) Sant Bru, C) Cristina, C) Prat de la Riba, fins anar a coincidir amb el Camí de les Cinc Sènies. Aquest recorregut faria que el Camí passés pel costat del "C) Floridablanca" (nº 14.13, una necròpolis amb nivells Alt-Imperials. L'existència

d'aquesta necròpolis permet pensar que aquest traçat és el més probable²⁰.

En la confluència del Camí de les Cinc Sènies amb la Riera de St. Simó s'hi trobaren indicis d'una necròpolis (PREVOSTI 1981a p. 433).

El camí de les Cinc Sènies correspon molt probablement a l'entrada de la via Augusta a *Iluo* des del Nord. El traçat del camí es força rectilini, i és un camí que sempre apareix en la cartografia antiga que hem treballat. Al final d'aquest camí, quan coincideix amb el "Torrent Forcat", s'hi localitzà el jaciment del "Camí de les Cinc Sènies" (14.4, amb les restes d'una possible vil.la romana).

El Camí de les Cinc Sènies acaba al peu del Turó d'Onofre Arnau. El Camí del Mig l'ha de rodejar per continuar vers el Nord, en el punt on comença a rodejar-lo fou localitzat el jaciment de Can Bonamusa (PREVOSTI 1981a p. 440), on s'hi trobaren restes romanes, amb parets, ceràmiques i enterraments. En aquest punt el "Camí del Mig" també s'anomena "Camí de Llavaneres". El camí travessa la riera de Mata, i continua fins el Torrent de Vallcirera. En aquest punt es bifurca. A una cota més alta passa el "Camí de les Palmes" (que passa pel costat del "jaciment Ibèric del Morrell (15.2)). Més avall el camí del Mig continua amb el mateix nom (encara que també se l'anomena "Camí del Pla"), i passa al Nord de la Torre Villegas, on s'hi va trobar una sepultura romana (PREVOSTI 1981a p. 330). Aquests dos brancals del camí tornen a juntar-se per anar a creuar la riera de Llavaneras pel mateix punt, un punt bastant elevat (60 m.s.n.m.). A l'altre costat de la Riera de Llavaneres tornem a trobar el Camí del Mig a la cota dels 50 m.s.n.m. (probablement el camí en època romana no anava a passar la riera més amunt, sinó que ho feia també per la cota dels 50 m.s.n.m., doncs de fet en el parcel.lari d'aquest punt sembla identificar-se el traçat antic, rectilini (fotografia n° 18555, fig. 73)). Prop del Camí del Pla, ja en el costat oriental de la riera, s'hi trobà una petita necròpolis romana (PREVOSTI 1981a p. 327).

Des d'aquest punt el camí va vers el Turó del Balís. Aquí el camí s'anomena també Camí de St. Llop (ermita situada ben a prop). Per sobre del Camí trobem el jaciment de "el Perelló" (n° 15.7, on s'hi ha trobat material ibèric final i romà Alt-Imperial, així com unes sitges Alt-Medievals. El topònim del lloc és un indicatiu interessant a considerar. Abans d'arribar al Balís es citen les restes d'una vil.la sota el camí del Mig, amb restes de parets i sepultures (PREVOSTI 1981a p. 342). En aquest punt també diu M. Ribas que la via romana estava empedrada, amb pedres grolleres i desiguals, reparat amb argamassa d'*opus testaceum* (RIBAS 1952 p. 70).

²⁰ De fet, aquest traçat és el que correspon també al camí que tenim representat en els mapes de Mataró de l'any 1813 i (figs. 63) i que uneix el nucli antic de Mataró amb el camí de les Cinc Sènies. Es tracta amb gran probabilitat del traçat de la Via Augusta.

Just sota el Turó del Balís (dominat per l'ermita), on el camí del Mig es creua amb el camí de Can Mir, ha estat localitzat recentment un possible mil·liari (jaciment NQ 16.5). Es tracta d'un bloc de granit cil·líndric, trobat tombat prop d'aquest creuament. Com ja hem vist anteriorment, aquest bloc es troba situat exactament a la distància de vuit milles romanes seguint el Camí del Mig des del mil·liari de Vilassar de Mar. Les possibilitats que es tracti doncs d'un veritable mil·liari són molt altes.

Sota d'aquest punt hi ha el jaciment de "Can Mir" (nQ 16.6, on s'hi trobaren restes de parets i paviments, amb material Alt-Imperial).

Es interessant destacar com aquest possible mil·liari es troba prop de la zona on ha estat situat un mil·liari que coneixem només a través de la documentació escrita (FABRE ET ALII 1984 p. 215). Aquest altre mil·liari²¹, que apareix en un document notarial del s.XVI, fou trobat en el camí que va de Sta. Maria de Caldes a St.Martí d'Arenys, camí que podria correspondre al traçat de la via Augusta. Sembla que era un mil·liari d'època de l'emperador Caracalla. Podria tractar-se del següent mil·liari situat en el traçat de la via després del de Montalt.

El mil·liari de St. Vicenç de Montalt (16.5) no només ha estat localitzat recentment, sinó que la seva existència ens venia en part confirmada per la toponímia del lloc. No oblidem que no molt lluny d'on fou localitzat el mil·liari hi havia el topònim de "el Perelló" que podia fer-ne una referència directa. Tenim però indicis més clars. El mateix camí que baixa de St.Vicenç de Montalt cap al Sot del Camp s'anomena "el Camí del Pedró" (Mapa 1: 5.000). També el camí que passa per sota del Camí del Mig, prop de l'ermita de St. Llop, s'anomena el "camí del Pedró". "El Pedró", doncs, ha estat un element que ha condicionat la toponímia de la zona, un bon indicatiu de l'antiguitat d'aquesta fita, bé es tracti veritablement d'un mil·liari (com sembla probable), o bé es tracti d'algun altre element de senyalització antiga.

Des d'on es troba el mil·liari, el Camí baixa a la cota dels 25 m.s.n.m.. Passa per sota del jaciment del Sot del Camp, situat dalt del barranc (nQ 16.2, amb materials de l'ibèric ple i final, a més de romans). El camí entrava aleshores a Caldetes (pel mig del poble actual el carrer principal s'anomena del "camí del Mig", el que indica el pas del camí per aquest punt. A la zona de Caldetes-Arenys és on es situa la troballa del mil·liari recollit pel notari d'Arenys. Es el tercer mil·liari d'aquesta via que es coneix amb bastanta seguretat a la comarca del Maresme. Si bé es d'època de Caracalla, indicava també el nom de la via: Via Augusta (FABRE ET ALII 1984 p. 215).

A partir de Caldetes (on tenim notícies de diverses troballes romanes, però no massa clares), el traçat del Camí del Mig és difícil de seguir. Cal pensar que la morfologia

²¹ Tot i que no pot descartar-se completament que es tracti del mateix mil·liari, doncs la ubicació del mil·liari que apareix en el document medieval tampoc és totalment clara.

de la zona impossibilita al camí passar prop de la línia de la costa, i ha d'anar vers l'interior. La plana de Mataró es tanca a la Torre dels Encantats, i el camí ja no pot passar comodament pel punt de contacte plana-vessant, sinó que ha d'entrar cap a l'interior del territori per cercar el punt menys complicat per passar. Es per això que a partir d'aquest punt el traçat del Camí del Mig-Via Augusta és més hipotètic, i no tan clar.

Probablement la via romana sortia de Caldetes pel Camí de l'Ermita del Remei (un camí bastant perdut), que s'endinsa cap a l'interior. Al costat d'aquest camí tenim els jaciments amb materials superficials de "Sant Pere Avanto" (nº 20.4, amb material de l'ibèric final i romà), i més amunt el del "Camí de l'ermita del Remei" (nº 21.2, on hi ha material ibèric final i Alt-Imperial). Es molt interessant destacar el fet que el "camí de l'ermita del Remei" passa el Coll del Turó del Remei enfonsat respecte el nivell del sol, retallat respecte del terreny. Seguint aquest camí es passa pel costat del jaciment de Can Deri (nº 20.6), on s'hi trobà ceràmica ibèrica superficial. Més avall encara, quan el camí gira cap a la part alta de l'actual poble d'Arenys de Mar, el camí passa pel costat de la "Finca del Sr. Coll", on s'hi trobà un vas de T.S. Aretina (BURJACHS ET ALII 1987).

Des d'Arenys de Mar la via podria continuar cap a Canet pel "Camí d'Arenys a Canet" (com apareix en un mapa de principis de segle del terme d'Arenys, guardat a l'arxiu Fidel Fita d'Arenys de Mar). Aquest camí al Mapa 1: 10.000 s'anomena "Camí de la Plana d'en Torres". Aquest camí salva el desnivell i travessa el turó que separa Arenys de Mar de Canet just pel punt on es troba el jaciment de l'Horta Fassina (nº 20.1, un camp de sitges associats a un hàbitat, de 1ª meitat de s. I a.C.). Es interessant també destacar com en aquest petit coll ha estat localitzat recentment un profund retall en el sauló, d'uns 5 m. de profunditat i aproximadament el mateix d'ample, que correspon a una actuació humana, no natural²². Segons els membres d'ARQUEOCIENCIA aquest retall pot correspondre al traçat de la via romana que ve d'Arenys, doncs el retall correspon al punt més elevat del Coll, i el retall salva el darrer desnivell. Des d'aquí el camí davalla vers Canet.

Sembla per tant que la via el que fa és salvar els Turons de 1ª línia de la costa passant més a l'interior, però sense anar molt terra endins, i sense passar de la cota dels 75 m.s.n.m.. Només en el punt més alt de l'Horta Fassina (precisament on s'efectua un profund retall) la via ha de passar prop dels 90 m.s.n.m.²³.

22 Prospeccions efectuades molt recentment amb motiu de la construcció de la nova Autopista del Maresme. Es tracta de dades inèdites que ens han proporcionat els membres d'ARQUEOCIENCIA, cooperativa de treballs arqueològics que ha efectuat aquests treballs, a qui agrim la informació.

23 Cal dir que una altra possibilitat de pas per a la via romana seria seguir l'anomenat "Camí del Mormo", un camí que tenim ben representat en el mapa conservat a Arenys. El camí

El camí entra a Canet just al costat de la "Riera de Cató". El camí no davalla cap a la costa, sinó que seguint la cota dels 50 m.s.n.m. carena per darrera el cementiri, i se'n va vers Can Niella, al Nord-Est de Canet. Abans d'arribar-hi passa per davant de Can Cassà. Des que surt de Canet, pel camí que va a Can Niella, un mateix camí continua sense interrupcions fins a la Riera de St. Pol de Mar. La importància i l'antiguitat relativa del camí queda demostrada pel fet que el camí serveix de límit entre els municipis de St. Pol i St. Ciprià de Vallalta, dos nuclis de poblament Alt-Medievals.

Ja en altres zones de la comarca havíem vist com el camí del Mig també servia de partió entre municipis.

Aquest camí passa pel costat de dos jaciments, Can Niella (nº 22.3, un jaciment de l'ibèric final), i el "camí de Can Puig" (25.1), on s'hi ha trobat material romà superficial. Passat aquest punt, el camí davalla vers la zona de Torre Martina-El Farell.

El camí passa per darrera d'aquest turó, que tingué una ocupació en època ibèrica Final i romana Alt Imperial (nº 24.1). En aquest turó també s'hi troba l'anomenat "edicle Danès", construcció circular que podria correspondre a l'època romana, pel costat del qual passa el camí. Aquest camí, de sòl de granit posat al descobert per l'home, ha estat considerat un camí antic per la tradició oral local (PERA-SOLER 1985 p. 266). Cal dir que l'aparença actual del Turó ha estat molt modificada per l'establiment de cultius de maduixes.

Des de la Torre Martina el camí davalla fins la riera de Sant Pol, passant ben a prop del jaciment anomenat "2000A-2000B" (nº 24.6, consistent en una habitació amb dòlies, que té un origen dins l'ibèric final, i un nivell Augusteu).

Des d'aquí el camí va cap a Sant Pol, passant segurament pel costat del Monestir Alt-Medieval. Aquest camí és el que segons el Sr. Coromines es deia "Camí dels Francesos", i que anava de Canet a Sant Pol (PERA-SOLER 1985, nota 1).

Des de Sant Pol el camí anava vers Calella. No pot fer-ho per la costa (com en tot aquest sector), doncs és abrupta i rocosa. De nou el camí trenca cap a l'interior. És l'anomenat "camí Vell de Calella". En aquest punt és molt probable que el camí Vell segueixi el traçat de la via romana. Per evitar els promontoris de la costa, el camí remonta el curs de la Riera del Morer. El Morer és una riera que passa encaixonada entre diverses elevacions. A mitja vessant d'una d'aquestes elevacions hi ha el *castrum* del

passa una mica per sota del Camí de l'Ermita del Remei, si bé després creua la riera d'Arenys més amunt. Aquest camí empalma en el vessant oriental de la riera amb el camí veïnal d'Arenys a Canet, el que va cap a l'Horta Fassina. Per tant la discrepància entre els dos traçats seria només entre Caldetes i la riera d'Arenys. Cal dir que el Camí del Mormo evita clarament el poble d'Arenys, i manté millor la cota d'alçada que l'altre Camí, el que podria ser indicatiu d'una major antiguitat (però en canvi no coneixem jaciments en aquest tram).

Morer (nº 24.2). Aquesta construcció romana té una clara funcionalitat defensiva (diverses plataformes successives que defensen una última torre a la part més alta). La seva relació amb la via també és ben evident, doncs des de la seva posició practicament no es domina res més que el pas de la via sota seu. Per exemple des del *castrum* no es veu més que un petit tros de costa. Tot i que aquesta fortificació no ha estat excavada, les troballes antigues i les darreres intervencions de neteja que s'hi han fet han permès fixar la cronologia inicial de la fortificació en el moment Augusteu.

Sota el *castrum*, i tocant al camí i la riera, s'han trobat també les restes d'un forn d'àmfores romanes (que té un precedent ibèric clar), el "forn del Morer" (24.3).

També prop del *castrum* hi ha un jaciment ibèric final (Les Valls, nº 24.5), situat per sobre del camí.

Passat aquest punt, el camí remonta una mica més la riera, fins que, just abans d'arribar a Can Gasòfia, puja a la dreta, i travessa la Serra de les Guilles per un coll a uns 165 m.s.n.m..

Per l'altre costat del coll el camí comença a baixar cap a Calella. Aquí el camí s'anomena "camí Vell de Calella", o "camí Fondo" (com se l'anomena al Mapa 1: 25.000). En aquest punt, prop del Coll, hi ha el jaciment ibèric Final del Mas Punxit (nº 26.3, on hi ha material superficial ibèric final). En aquesta zona el camí es veu nitidament a la fotografia aèrea (nº 25388, fig. 82).

El "Camí Fondo" o "vell de Calella" davalla fins arribar a la Riera de Calella. Aquí perdem el traçat del Camí sota les estructures urbanes de Calella. De tota manera el camí forçosament hauria de passar pel costat del Turó de El Roser-Mujal (nº 26.2), doncs aquest turó tanca la plana al·luvial de l'Alt Maresme. Aquest turó fou ocupat ja en època ibèrica plena i final, i serà en època Augustea un centre productor d'àmfores vinàries de gran envergadura.

A partir d'aquest punt el Camí del Mig passa per una zona bastant propera a la línia de la costa, aprofitant la zona més plana dels sediments al·luvials que constitueixen aquesta plana de Calella-Pineda-Malgrat. El topònim de "camí del Mig" el tenim conservat a la zona del "Pla de Llobet", a l'alçada de Sta. Susana, i correspon al camí que travessa Calella, Pineda, Malgrat, i arriba al Delta del Tordera.

Es difícil, però, poder dir si aquest camí correspon a la via romana. No hi ha indicis clars.

Cal destacar, però, l'existència en aquesta zona d'un camí molt interessant. Es tracta del camí que passa per sota del trencament de pendent, entre la plana al·luvial i el vessant de la Serralada litoral, aproximadament entorn la cota dels 20 m.s.n.m.. Com a camí, actualment aquesta via s'ha perdut, però en canvi es conserva en alguns trams, i es pot apreciar la seva continuïtat a la fotografia aèrea (nº 25281). Aquest camí passa per la part superior del poble de Calella, sota la cota dels 25 m.s.n.m.. El camí segueix per sobre l'actual N-II, pel trencament de vessant (sota Can Miró i Can Teixidor). Atravessa la Riera de Pineda, i passa just per Can Roig (nº 27.6, una vil·la romana, amb materials republicans i Alt i Baix-imperials, on arriba l'aqüeducte de

Pineda). El camí passa per sota del Turó de l'ermita de Gràcia, i pel mig del poble de Sta. Susanna. En aquest poble, d'origen Medieval, el camí actua com a centre d'atracció del poblament (de fet es tracta d'un típic poble de creuament). La disposició del poble i el camí permet veure com el camí és pre-existent al poble medieval, el que ens fa pensar en el possible traçat de la via romana. En aquest punt, doncs, sembla que el camí del Mig i la via romana de nou no coincidirien.

El camí surt de Sta. Susanna i segueix pel peu de la muntanya, anat cap a Malgrat i Palafoles. Just entrar en el terme municipal de Malgrat, el camí passa per sota de "Can Kuufer", indret on s'han localitzat restes de murs i ceràmiques romanes escampades (BURJACHS ET ALII 1987). El camí no arriba a passar per l'actual poble de Malgrat, sinó que gira cap el Nord seguint la cota dels 15 m.s.n.m. (igual com fa l'actual carretera nacional). En aquest punt on gira, el camí passa al costat del forn romà del C) Guillem de Palafoles (nº 29.1, forn d'àmfores Pascual 1 i Dr. 2/4, amb un origen republicà), i prop de les estructures de la possible vil·la de Sta. Rita (29.3). Molt probablement les estructures localitzades a tocar d'aquests dos punts (Can Viader, nº 29.2), on es localitzà un paviment romà construït amb rebutjos de material ceràmic del forn proper, pavimentant un camí, correspongui en realitat al mateix paviment de la via Augusta.

Des d'aquest punt el camí sembla dirigir-se vers Sant Genís de Palafoles, des d'on devia molt probablement creuar la Tordera en direcció cap a Blanes. A Blanes era on arribava el brançal de la via Augusta que es desviava del primitiu traçat de la via vers el Vallès, i que anava cap a la costa.

- Interpretació de les dades.

Podem dir en primer lloc que la identificació Camí del Mig-Via Augusta no és del tot exacte. Si bé hi ha trams on és clar que els dos camins coincideixen (per exemple a la zona d'entrada pel Sud de Mataró), en altres trams sembla també bastant clar que no hi ha coincidència (per exemple a la plana de l'Alt-Maresme). En qualsevol cas si que sembla poder afirmar-se que en línies generals el Camí del Mig reprén bastant aproximadament el traçat de la via romana (un bon exemple seria el sector de Can Vilalta, on entre el Camí del Mig i la via Augusta hi ha uns 90 m. de distància).

- En línies generals el Camí del Mig a tota la zona del Baix Maresme segueix la cota dels 40-50 m.s.n.m.. Passa sobretot pel punt on hi ha el trencament de pendent plana/vessant, evitant haver de pujar els promontoris de la part baixa del vessant, i seguint d'una manera bastant rectilínea per

²⁴ Com ja varem veure en el tram del Camí del Mig que passa entre Mataró i Torre Llauder, els rebutjos de producció d'aquest forn s'utilitzaren per pavimentar la via (CLARIANA 1989 p. 9).

davant d'aquests relleus. Per altra banda el camí passa per darrera dels cons de dejecció de les rieres (Riera de Premià, Riera de Vilassar, etc..), evitant el pas per aquestes zones que molt probablement podien plantejar problemes de drenatge en èpoques de pluges. El creuar les rieres abans de que arribin a la zona de dejecció devia facilitar la construcció i el manteniment de la via.

A l'Alt Maresme també la via sembla passar pel punt on hi ha el trencament de pendent, si bé en aquest cas es troba situat entorn els 20 m.s.n.m.

- A la zona de Masnou-Montgat, i a l'Alt Maresme entre Arenys i Calella, la via havia de pujar cap el vessant de la Serralada, doncs la orografia no permetia el pas per la zona de contacte plana-muntanya.

- La cronologia de la via és d'època Augustea. Tenim indicis prou clars: el nom de la Via testimoniada als mil·liaris, les excavacions efectuades a Can Vilalta, amb la troballa del mil·liari *in situ* i que permet una datació molt clara, el paviment excavat a la zona del Molí d'en Llauder (amb el paviment d'àmfores Pascual 1), la construcció del *castrum* del Morer, una fortificació que ha de ser interpretada en funció de la via, i el paviment de Can Viader, de nou amb fragments d'àmfora d'aquesta cronologia.

L'únic element que pot ser més polèmic és si en algun cas la via no reutilitzà vies anteriors. Aquest és un fet que no podem descartar (hem vist en nombrosos casos com la via uneix diversos jaciments de cronologia més antiga). Cal també destacar que la relació de la via Augusta amb el nucli urbà de Mataró és molt clara, i que aquest nucli urbà és d'una cronologia anterior. Per tant no és descartable la hipòtesi que en diversos trams la via reaprofités camins i vies més antigues, si bé com a via que atravesava tota la comarca sembla clara una datació Augustea.

3.2.3 - EL CAMI DE LA CARENA.

Amb aquest nom recollim els diversos camins que recorren la part alta de la Serralada litoral, en el punt on hi ha la divisòria d'aigües entre els torrents que desemboquen directament al mar, i els que van vers l'interior (cap a la vall de Dosrius, per exemple). Aquest camí rep diversos noms, però sempre es tracta d'un camí que passa pel punt més elevat, i que mostra una clara continuïtat. Aquest camí fou resseguit també per J. ILLA (1973), que en determinats trams va trobar-hi restes de roderes, indici del pas dels carros durant llargs períodes.

Aquesta és també una via medieval, doncs apareix citada en diversos documents¹ i és ben clara la seva utilització en època medieval (al llarg del seu traçat hi trobem ermites, castells, etc...). Tot i amb això, és molt difícil poder indentificar-ne el traçat concret, doncs en nombrosos punts la via ha quedat tallada o molt modificada per la construcció d'urbanitzacions a tota la Serralada Litoral, urbanitzacions que han transformat completament la morfologia del territori, també a nivell de xarxa viària.

- El traçat del Camí de la Carena.

Sembla que la via podria iniciar-se a l'alçada del turó del Puig Castellar (on hi ha l'important poblat ibèric), punt on s'inicia la llarga Carena que resseguint la Serralada litoral (Sant Mateu, Corredor, Montnegre), arriba fins la Tordera. Si bé queda fora del nostre territori d'estudi, pot apreciar-se a la Cartografia actual (per exemple al mapa 1: 25.000 i l'1: 10.000), com des del Puig Castellar un camí passa pel Coll de les Ermites-Turó de Sant Onofre-Coll de St. Onofre fins el coll de la Vallença. Ben significativament tot aquest sector s'anomena "Serra de les Ermites"². Del Coll de la Vallença, i seguint pel "Camí de la Corratada (carretada?)", el camí passa pel vessant del Coll de la Jeia d'en Pujol i el Coll de Fra Rafel, arribant a "la Conreria".

A "la Conreria" puja també un camí que passa per Can Sentromà i que rep el nom de "camí de Martorelles", ja al terme de Tiana. El "camí de Martorelles" és interessant perquè després d'arribar a dalt la carena, i passar pel Turó dels 9 Pins, el Turó del Galzeran i el Turó Matas (on coincideix amb el "camí de la Carena"), baixa directament vers el turó de Castellruf. Arriba al Turó de Castellruf per darrera. En aquest turó s'han excavat les restes d'un

¹ Per exemple citada per PELLICER 1887 p. 113, on recull un document de l'any 992 que fa referència a *ipsa strata qui vadit per Sancto Matheo*.

² No cal insistir en l'important paper que juguen les ermites en època medieval com a punts que marquen límits territorials, i com moltes d'elles indiquen pervivències d'elements territorials més antics (a la vegada que moltes d'elles s'edificaren a prop o a sobre d'estructures anteriors).

important poblat ibèric (GASULL ET ALII 1986). El Camí que baixa de la carena es dirigeix directament cap a la part posterior d'aquest turó, el lloc més fàcil d'accés al Turó.

A Alella continua el camí de la Carena (que no apareix en alguns fonts cartogràfiques (com el mapa 1:10.000), però sí per exemple en l'1:25.000). Segueix pel Turó d'en Figueres, el Coll de la Font d'en Gurri, el Coll de la Font de Cera (coll que és l'accés més fàcil entre Alella i Vallromanes), i el Coll d'en Pau Arenes. Precisament és en aquest coll on arriba el "Camí dels Lladres" que puja des d'Alella passant a prop d'alguns jaciments interessants (la "Vinya d'en Tito Serra", n.º 4.6). El camí arriba després al Coll de Clau, on arriba el camí que des de Masnou, des de la costa ("camí del Coll de Clau"), puja directament fins aquí. Es a dir, aquest camí contacta amb els diversos camins que des de la costa pugen fins dalt la muntanya.

Al costat del Coll de Clau hi ha el Turó Colomer, on es cita l'existència d'una construcció romana (una paret de pedra en sec de considerable llargada, amb troballes superficials de materials romans -tègula, dòlia, ceràmica- (PREVOSTI 1981a p. 108)). Seguint el camí de la Carena arribem al Coll de C. Gurgui, on hi trobem el topònim de "els Quatre camins", indicatiu d'un creuament de dos camins importants (el camí que puja des de Teià). En aquest punt el camí s'anomena també "carretera de la Cornisa", o bé també "Camí de Vilassar de Dalt a St. Bartomeu"³.

Seguint per la Carena el camí arriba a l'ermita de St. Mateu (jaciment n.º 7.12). En aquest punt s'hi trobaren ceràmiques ibèriques i romanes. A aquest punt arriba també un camí anomenat "camí de la costa" que passa prop de la Riera de Premià. Aquest camí passa en primer lloc pel costat de Can Vilà (n.º 7.1), un forn de ceràmica de l'ibèric ple, que perviu posteriorment. Des de la plana el camí segueix la Riera de Premià, i passa pel costat del poblat ibèric de la Cadira del Bisbe (n.º 7.2). Del mateix turó Bonavista, és a dir del poblat, puja un camí vers el Camí de la Cornisa, passant per "Can Bernardo". Per tant, hi ha dos brancals que sortint del Camí de la Carena porten al poblat de la Cadira del Bisbe, continuant després cap a la costa.

Aquest camí que puja de la costa a la muntanya per Premià, i després s'ajunta amb la de la Carena està molt ben descrita en alguns documents Alt-Medievals. Així, un document de l'any 1004 ens indica l'existència a Premià d'una "via que va al mont i a tot arreu"⁴, és a dir, que en

³ Aquest topònim fa referència a l'Ermita de St. Bartomeu, situada en el límit del terme municipal de la Roca i d'Orrius, i a on s'arriba també seguint aquest camí. El que és curiós, però, és que el camí no va només de St. Bartomeu a Vilassar, sinó que com veiem arriba fins a St. Mateu, ja passat Vilassar. En canvi el topònim de la via persisteix.

⁴ ACB L.A. n.º 488, del qual molt amablement la Dra. Cuadrada ens ha cedit una traducció.

primer lloc puja a la muntanya, i, des d'allà, a tot arreu. La referència al camí de la cornisa és clar.

El Camí de la Cornisa segueix per la carena, anant seguint la cota més alta, entrant al terme de Vilassar. A Vilassar de nou un camí puja des de la costa, ben recte (remuntant la riera de Vilassar, i passant pel costat del jaciment de Ca l'Estrany (nº 9.9, amb material ibèric superficial)). De nou aquest camí s'anomena "Camí de la Costa".

Continuant el traçat del "camí de la Cornissa" arribem a les "Planes d'en Boquet". En aquest lloc el camí passa per sota del "Turó Rumpons (nº 9.4), jaciment que havia estat considerat ibèric però que correspon en realitat a un petit hàbitat Alt-medieval (si bé s'hi han trobat escassos materials romans). És interessant també destacar com al peu d'aquest Turó Rumpons, just en el Coll, s'hi troba el dolmen de la "Roca d'en Toni" (indici clar de que era un coll ja utilitzat en època prehistòrica), i també una petita necròpolis Alt-Medieval. Per tant, sabem que era un punt de pas freqüentat en totes les èpoques.

El "Camí de Vilassar de Dalt a St. Bartomeu", és a dir, el camí de la Carena, passa després per sota del Turó d'en Torres (nº 10.4, on sembla que s'identificaren estructures ibèriques).

El Camí arriba aleshores a Cal Amat (o Cal Camat, segons la font cartogràfica utilitzada). En aquest punt el Camí de la Carena es creua amb el camí que va cap a Orrius. Hi ha per tant una bifurcació. Encara que no deixa de ser una dada hipotètica, cal recollir aquí la notícia que dona RIBAS (1952 p. 23) respecte a la troballa en aquest punt d'un menhir (de fet Ribas diu que n'hi havia un a Cal Amat i l'altre a la Roca d'en Toni). Ja abans hem vist com alguns d'aquests "menhirs" poden correspondre en realitat a mil·liaris o fites romanes (per exemple el situat prop del Camí de les Cinc Sènies (14.42)). Això, i la seva ubicació en un creuament, ens fan pensar si aquest menhir no podria correspondre en realitat a una senyalització d'aquesta via de la carena. Recentment el "menhir" ha estat localitzat en elaborar-se la carta arqueològica comarcal (és el jaciment anomenat "menhir de Cal Amat" (BURJACHS ET ALII 1987)), i es tracta d'un gran bloc de granit de 2 m. d'alçada, sense cap tipologia clara.

És interessant destacar com en aquest creuament es separa el "Camí de Vilassar a St. Bartomeu". Si seguim aquest camí podem observar com baixa directament cap el Turó Gros de Cèllecs. Abans d'arribar-hi el camí passa pel costat de Can Tarascó, on M. Ribas va trobar-hi restes romanes indeterminades (PREVOSTI 1981a p.213). Després el camí passa pel vessant Est del Turó Gros de Cèllecs, és a dir per sota d'aquest important poblat ibèric (nº 11.1). Si seguim el camí arribem aleshores a l'ermita de St. Bartomeu (ermita que Ribas considera situada en un lloc de tradició anterior (PREVOSTI 1981a p. 213)). El que és més interessant, però, és que l'ermita (on arriba el camí) està situada just en el límit entre Orrius i la Roca, és a dir que l'ermita marca el límit entre els dos termes (i la divisòria entre Vallés-

Maresme). Es un clar exemple d'aquest paper que juguen les ermites com a elements d'implantació territorial (molt sovint perpetuant límits territorials cronològicament més antics).

El "Camí de la Carena" segueix des del creuament de Cal Amat (i el "menhir") per la Carena, passant pel mas Truc i anat al Turó Gironella. En aquest punt es coneixen les restes d'habitacions ibèriques i sitges, amb materials de l'ibèric final (nº 10.1). Si seguim el camí anirem cap a les "Brolles de l'Abril", el Turó de Matacabres i el "Pla dels Matxos". En aquest punt el camí passa al costat del jaciment del mateix nom (nº 13.13), on s'hi trobà un hàbitat i una sitja de l'ibèric ple.

El camí va aleshores cap al "Rocar d'en Serra", des d'on baixa cap a la riera d'Argentona per l'anomenada "carretera del Mal Pas".

No sabem per quin punt el camí creua la carretera d'Argentona.

Després puja a la Carena que hi ha entre Dosrius i Mataró, la Serra de Bruguera, per algun dels camins que ho fan directament desde la riera d'Argentona. Es molt possible que ho faci per un camí interessant: el que de la Riera d'Argentona puja fins "Can Martí de la Pujada" (13.14). En aquest indret s'hi trobaren restes de parets i paviments de *signinum*, així com una zona de necròpolis, amb material Alt-Imperial però també indicis anteriors. A Can Martí de la Pujada s'hi troba també una ermita, que correspon al temple de St. Martí d'Argentona (citada ja al s. IX), i que fa pensar en una pervivença del lloc de culte. El topònim del lloc ens indica que ens trobem en un indret de pas vers la carena.

Aquest camí puja fins el Turó d'en Martí, i ja des d'aquí a la Carena: Pont de la Vila, Turó de la Creu d'en Serra i Turó Cabanyes. En aquest punt, el Turó Cabanyes, hi coneixem un jaciment (nº 14.32), amb material ibèric en superfície, que correspon a un assentament ibèric que ocupa el lloc fins mitjans de s.II a.C.

Des d'aquí segueix el "Camí de la Serra", per la Serra de Bruguera. Precisament a Can Bruguera puja un camí des de Batlleix, remuntant la riera de Batlleix (de fet al costat d'aquesta riera hi puja el "camí fondo" des del nucli romà d'Iluro fins el camí dels Contrabandistes, i després de passar al costat de l'ermita de Batlleix continua fins el Camí de la Carena).

El camí segueix per la Serra de Can Cabot, i arriba al Turó de Tunyi, on passa al costat d'un nou jaciment, "Vessant Sud de Can Tunyi" (14.34). En aquest punt foren excavades diverses habitacions ibèriques, i més recentment s'hi ha trobat material ibèric, amb alguns importacions romanes, que permeten fixar una cronologia final per al jaciment de mitjans de s.II a.C.

El camí segueix fins al Coll de Can Xerrac. Aquí la via gira com la Carena cap el Nord-Est. Cal destacar que al Coll de Can Xerrac hi arriba també el camí que ve de St. Martí de Mata. Es un camí que va remuntant la riera de Mata, passa pel costat del temple pre-romànic de St. Martí (amb restes

romanes al voltant, com recull PREVOSTI 1981a p. 483), i arriba fins la Carena. Tant aquest camí de Mata, com el de Batlleix, tornen a exemplificar els camins que des de la línia de la costa puñen directament fins aquest Camí de la Carena, creant una xarxa viària (que evidentment aprofita els cursos naturals de les rieres) que permet una bona comunicació entre ambdues zones.

A partir d'aquest punt el camí torna a rebre el nom de "carretera de la Cornisa". Passa aleshores per sota el Turó de Lorita i el Coll de Lorita (coll que comunica amb la Vall de Dosrius). En aquest coll s'hi troba el jaciment del "Coll de Lorita" (nº 15.8), on M. Ribas hi excavà restes ibèriques, i on s'han trobat en superfície materials ibèrics.

El camí segueix per dalt la "Serra de Polsaruc". En aquest punt el camí es bifurca. Un brançal passa per davant el Turó de Montalt (on es troba el jaciment nº 16.5, que correspon a un petit assentament ibèric). L'altre brançal passa pel Nord del Turó, i tots dos es retroben a la "Creu de Rupit". Aquesta "Creu de Rupit" és un punt de trobada de diverses vies. Aquí arriba el camí que ve d'Arenys de Munt, les vies que remonten la Vall de Dosrius (via natural de pas), i els camins que venen del Corredor.

Des de la Creu de Rupit segueix el camí de la Carena, fins al Collsacreu (coll entre Arenys de Munt i Vallgorguina, una nova via de pas Vallès-Maresme).

Des del Collsacreu, el Camí passa pel Pla de les Bruixes, Pla de Carcasses i arriba a la Serra de Montnegre. En aquesta Serra (actualment atravesada per nombrosos camins moderns), se'n conserva un que va de punta a punta (Mapa 1:25.000), si bé no passa per dalt de la carena, sinó una mica més baix. És el camí que porta a Hortsavinyà, i que molt probablement correspon al Camí de la Carena en aquesta zona. Probablement des d'aquest punt el Camí de la Carena es dirigeix vers el Vallès, seguint la part alta de la muntanya.

Cal dir que des de Montalt tenim un gran desconeixement de l'hàbitat ibèric d'aquesta zona. Tenim alguns indicis que ens permeten pensar en l'existència de nous nuclis. És el cas per exemple del "Puig Castell", situat sota el Montnegre, a on s'arriba seguint el Sot de Vallfogona. També coneixem el lloc anomenat "Sot del Castellar" (Tordera), també un topònim que pot indicar l'existència d'un hàbitat ibèric. En qualsevol cas, però, la manca d'informació no permet establir la relació entre aquestes vies, com a mínim medievals, que van per la Carena.

- Interpretació de les dades.

De totes aquestes dades que hem recollit podem destacar en primer lloc l'existència d'una via important que va recorrent tota la Serralada litoral més propera a la costa pel seu punt més elevat, per la carena. Aquesta via actua com a eix vertebrador d'una sèrie de camins que puñen des de la costa (sovint aprofitant el pas natural de les rieres).

El paper que juga aquesta via en les comunicacions de la comarca és molt important, no ja només perquè és l'eix

longitudinal de les comunicacions en aquesta zona més elevada, sinó perquè posa clarament en relació les dues vessants de la Serralada litoral, la del Maresme i la del Vallès. En realitat aquests dos territoris formen una gran unitat vertebrada entorn precisament la Serra Litoral, de la qual aquest camí de la carena n'és l'eix principal.

Cal entendre aquest camí de la Carena com la via central de tota la Serralada litoral, tant del vessant del Vallès com del Maresme.

- Aquesta via té una cronologia medieval, almenys tal i com la coneixem. El seu grau de conservació és relativament bo degut a que segueix sent utilitzada en aquest moment medieval (i en aquest sentit les ermites que hi estan relacionades poden ser un bon exemple). Sembla clar, però, per la seva mateixa configuració de via natural, seguint la carena, que va tenir un origen anterior. De fet en algun punt aquest origen antic està ben testimoniats (per exemple el Dolmen de la Roca d'en Toni, dalt la carena i en un coll). Ara bé, com a via longitudinal, que posa en relació diversos hàbitats al llarg de la carena, molt probablement caldria pensar en una cronologia ibèrica, moment on trobem nombrosos hàbitats situats a la carena, al llarg del seu traçat. Com hem vist aquest camí posa en relació diversos poblats (Puig Castellar, Cadira del Bisbe, Turó Gros, Burriac) i nombrosos hàbitats dispersos.

En qualsevol cas la via, com a pas natural, va seguir sent emprada molt probablement en època romana (també en el seu recorregut trobem elements d'aquesta cronologia) i Alt-Medieval.

3.2.4 - VIA DEL COLL DE PAPPERS.

Com hem vist al parlar del "Camí de la Carena", són molt nombrosos els camins que comuniquen la comarca del Maresme amb el Vallès⁵. Com a camins que utilitzen passos naturals, es difícil establir la cronologia d'aquestes vies, utilitzades ben segur ja en època prehistòrica (com testimonia el mateix Dolmen de Vilassar), doncs la necessitat de comunicació d'aquests territoris es degué fer sempre a través d'aquestes rutes naturals⁶.

Si bé no sempre es possible coneixer amb exactitud la ubicació del camí, el fet que alguns d'aquests passos estiguin dominats per jaciments importants (com és el cas dels poblats ibèrics), ens permet fixar una cronologia com a mínim ibèrica a aquests camins (el cas més clar podria ser el del Turó Gros de Cèllec (11.1), que controla el pas per

⁵ Els anomenats "camins de la costa", com per exemple el d'Alella, Premià, Vilassar, Cabrils i Arenys.

⁶ En aquest sentit pot considerar-se de nou que la carena de la Serralada litoral actua com a eix del territori, unint i no separant les terres de banda i banda.

Orrius vers el Vallès, o el del Turó del Vent (19.5), situat estratègicament en el turó que domina el pas des de la capçalera de la Riera d'Argentona fins el Vallès (pel sector de Can Bordoí)).

També tenim algun altre element d'època antiga que ens permet conèixer l'existència d'aquests camins antics Maresme-Vallès. Es el cas per exemple de la Torrassa del Moro (19.1), torre fortificada romana que domina la Depressió del Vallès però també el pas vers el Maresme pel pas de "El Coll" (precisament en un punt on tenim documentats diversos jaciments romans, que permeten pensar també en l'existència d'un camí a la zona (Can Collet (19.2)).

Tots aquests pasos foren utilitzats ben segur en època antiga, ibèrica i romana.

Coneixem un cas, però, on aquesta via antiga s'ha conservat en un bon tram: és el cas de la via del Coll de Parpers.

El Coll de Parpers és un dels pasos més fàcils entre Maresme-Vallès, per no dir el més senzill, donat que es troba només a 290 m.s.n.m.. S'accedeix a ell remontant la riera d'Argentona des de la banda del Maresme, i remontant la riera de Gassuac des del Vallès. La sortida a la depressió del Vallès de la via es faria a l'alçada de La Roca, prop de Granollers i del creuament de la via Augusta amb la via que procedeix de la plana de Vic (ESTRADA en premsa).

El tram que es coneix arqueològicament de la via (jaciment nº 13.6, zona de la "Font del Castanyer") té una llargada de 1101 m. i un desnivell absolut de 125 m.. L'amplada de la via és de 5 m.

En molts trams es conserven restes de les parets que sostindrien la pavimentació de la via. També hi ha restes de canalitzacions (s'han identificat 17 desguassos).

El trajecte salvava dos obstacles naturals (torrents) amb dos ponts. Un es va enfonsar i es va terraplenar, i l'altres es va enfonsar i reconstruir al s. XV-XVI (BURJACHS ET ALII 1987).

Com ja indicarem en la seva fitxa (13.6), al llarg d'aquest tram de camí s'identificaren diverses troballes de material superficial ibèric i romà. Així, s'han trobat en superfície materials romans prop d'un dels ponts (on M.Ribas situava un forn (PREVOSTI 1981a p. 215)), ceràmica ibèrica i fragments de tègula a la zona de Can Naves i Bell-Recó (BURJACHS ET ALII 1987), i algun fragment d'àmfora Itàlica Dr. 2/3 (RODRIGUEZ-ALMEIDA 1980 p. 350).

La via va ser utilitzada també en època medieval, com ho demostra un document del s. IX que parla en aquest punt de "stratam publicam" (CLARIANA 1989 p. 11).

Des de la zona on acaba el tram conservat (zona de Can Naves/Bell-Recó), la via ja no es coneix tan bé. Si bé es clar que la via entrava al Maresme pel Coll de Parpers, ja no és tan clar cap on es dirigia.